

נאמר של עיר

פסיכולוגיה

פתיח

את רפואת הנפש כפי שהיא כיום. צעקה איומה שעלתה מניכבי הנפש. של צעיר ששכב על הריצפה אגב שיחה מיפולית... הגעתי למסקנה שאותה צעקה נובעת מכאבים מרכזיים ואוניברסליים השוכנים אצל אדם נורמטי. אני מכנה אותם בשם כאבים ראשוניים, משום שהם הכאבים המקוריים, המוקדמים, שעליהם ניבנו כל הנורוזות המאוחרות יותר...

במילים אחרות: שיטת הטיפול של ג'אנוב היא הצעקה, שנועדה לשחרר תוקפנות. בדרכו להטיף לשיטתו מתאר ג'אנוב את הנורוזות שבהן ניתקל, את המשמעות של הכאב, הזיכרון, את מהות המחה, את מערכות ההגנה של הגוף והנפש, את חשיפות הרגש ואת פירוש מהלכי הטיפול, שאותו פיתח בשנות מחקריו.

ג'אנוב סוקר את מרכיבי הנשימה והקול במהלך הצעקה, ואחר-כך משווה את תורתו לאסכולות שונות, ררך זיגמונד פרויד וכלה בוילהלם רייך ומדיטציות שונות. ג'אנוב מפרט את השפעות שיטתו על חוליו, שהיו תחת נטל של בעיות מיניות למיניהן.

אין ספק ששיטתו של ג'אנוב יש בה מן החידוש. לי היא הזכירה את קריאתו של הסופר יוסף חיים ברנר, בוועידת היסוד של ההסתדרות בחיפה (1921), כאשר הטיף לזכות הצעקה.

בטלהיים

ספר מרתק על תשתית של נפש הילד הוא סיפרו של ברנר בטלהיים קיסמן של אגדות (1), העוסק בעיקר בתרומות של האגדות להתי פתוחות הנפשית של הילד.

דוגמה לאחת האגדות שאותן מנתח בטלהיים הוא סיפור היפהפה הנרדמת, שהוא בעיניו תיאור השלבים בהתפתחות האשה. מעשה במלך ובמלכה שיצאה נפשם לילד שנים רבות. המלכה ילדה רק אחרי שהופיע הצמד - שהוא סמל הפין - כאמבט שלה. בעוד הפיות הטובות מרעיפות מתנות על התינוקת, מביאה הפיה הרעה את הקללה, שהיא הווסת, ובגיל 15 תידרר הנסיכה כפולך (אף הוא סמל מיני), והלאה עד לגשיקת הנסיד, שהיא סמל הכשלות המינית.

כאופן דומה מביא בטלהיים פיענוח של מרבית הקלסיקה באגדות הילדים, החל בהדיג והשד דרך שלוש החאירונים - האב הדבורים, סינבאד המלח וסינבאד הסבל, שלוש הנוצות, גרת האוונים, הנזל וגרטל, כיפה אדומה, ג'ק וגבעול השעועית, שילגיה, זהבה ושלוש הדובים, ליכלוכית.

דוגמה לאופן ניתוחו של בטלהיים את אחת האגדות, הנזל וגרטל (עמי ותמי), ניתנת להבהרה בתיאור הבא:

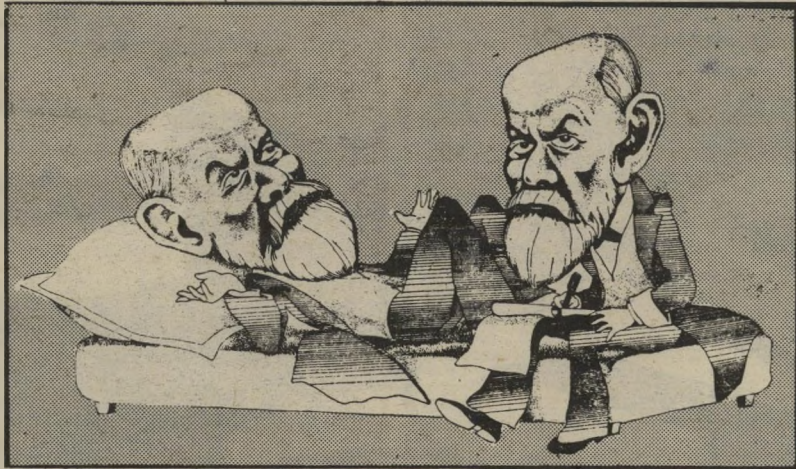
ניסוחם של הילדים בבית המבשפה טיור אותם מן הקובעון האוראלי, ואחרי שהצו את האגם, הם מגיעים לציוד השני כילדים בוגרים יותר, נכונים להסתמך על תבונתם וזימתם שלהם - כדי לפתור את בעיותיהם... הכוחות העויינים בסיפור הם נשים - האב והמבשפה. תפקידה החשוב של גרטל בתשועתם של הילדים מבטיחה לילד כי האשה יכולה להיות מושיעה וגם הורסת... אגרת הנזל וגרטל ומסתיימת בשופם של הגיבורים לביתם, שממנו יצאו, ומציאת האושר שם. הדבר נכון מבחינה פסיכולוגית, מאחר שילד קט, שבעיותיו האוראליות או האדיסאליות דחפות אותו להרפתקאות, אינו יכול למצוא אושר מהיני לביתו... אחרי שהתגבר על קשיי האדיסאלים, השתלט על הרדתיו האוראליות, עידן אותו תשוקות, שאינן יכולות לבוא על סיפוקן בדרך מציאותית...

על כיפה אדומה כותב בטלהיים: בישה אדומה הינה בהחלט ילדה, הנאבקת בבעיות

פראנקל, שייתכן כי הספרות המודרנית היא סימפטום נוסף של נורוזות ההמונים של ימינו, תוך תרומת מה לתראפיה (סופרים שהתנסו בעצמם בכל מדורי הגיהנום של היאוש על מה שנראה כהעדר המשמעות של החיים, יכולים להעלות את סיבותיהם על מזבח המין האנושי. גילוי-עצמם עשוי לעזור לקרא המתענה באותו מצב עצמו, לעזור לו להתגבר עלי...)

לסיכום, הצעקה הלא-נשמעת למשמעות מאת ויקטור פראנקל הוא בעל משמעויות לא

פראנקל סיטואציות שונות מעומק המשמעות לחיים, תוך רחיית, סימפטומים של הריק הקיומי הנובע מתוך המשולש של נורוזות ההמונים, הכולל דיכאון, תוקפנות והתמכרות. פראנקל עומד על השוני שבין האדם ובעלי החיים בקביעה: שום בעלי החיים אחר לא איכפת לו אם יש או אין משמעות לחייו, אפילו לא האורז האסור של קנרד לונץ. אבל לאדם איכפת. גם בספר זה הוא שב לתקופה שבה היה כלוא באושוויץ, תקופה שבה יצר ההישרדות שלו היה חזק מכל שאר היצרים.

הלוין פסיכואנליזה פרויד בודק את פרויד התפרצויות היסטוריות לאומיות

פחות מאשר האדם מחפש משמעות. מן הראוי שספר זה יהיה נפוץ בין הישראלים כקודמו.

ג'אנוב

תחת הכותרת הצעקה הראשונית תורגם סיפרו של ר"ר ארתור ג'אנוב (1), המציג בחינה חדשה לטיפול נפשי, הנוגדת את הריפוי התובנתי המקובל.

השיטה הטיפולית של ג'אנוב, שהוא עסק בחקירתה יותר מ-17 שנה, מוגדרת על-ידי המחבר כך: לפני שנים אחדות שמעתי משהו שהלל שינוי במהלך חי המיקצועיים החי התלים שלי. מה שמעתי יש בו כדי לשנות

י"ד ארתור ג'אנוב - הצעקה הראשונית - טיפול פרימאלי: התרופה לנוירוזא; עברית: חיים גליקשטיין; הוצאת זמורה ביתן; 400 עמודים (כריכה קשה).

פרק מרתק הוא התיכונת שבין פראנקל וקבוצת אסירים מפלורידה, שסיפרי פראנקל שינו עבורם את משמעות החיים והקיום. (הייתי רוצה לראות את סיפרי פראנקל, בכתה-כלא של מרדכי רטביימר בישראל.)

בהמשך סיפרו בוחן פראנקל את הרטרמיניום והדומאניום, הנצבים מול הניחלים. גם בעיסוקו בנושא המין בוחן פראנקל עימות זה באמצעותו של תהליך רדהאמאניציה.

אחד הפרקים המרתקים בספר, תחת הכותרת הספורט - הסכנות של מינו, מציג את כל עניני הספורט כהצגת מטרות חלופיות ולא משכנעות, לשם ביטול הריק הקיים אצל חלק מהאנשים.

בפרק סימפטום או תראפיה - פסיכיאטר מעיף מבט על הספרות המודרנית קובע

** ויקטור פראנקל - הצעקה הלא-נשמעת למשמעות; עברית: חיים איזק; הוצאת דביר; 216 עמודים (כריכה קשה).

החברה הישראלית היא חברה של מתחים מתמידים, נעה בין קוטב עיצובן פרטי וקוטב של היסטוריה-המונית. דומה שהישראלים נעים במסלול של מתח-נפשי ורגשות המרוכאים בתת-הכרה, ומחפשים לעצמם מוצא עלי-ידי התפרצויות היסטוריות לאומיות ברמות שונות. אחת ההתפרצויות היסטוריות האלומיות היתה לפני שבועיים, כיום בו שוחררו משבי אש"ף ששת השבועיים. במשך כמה שעות נשכחו ירכאות ההתפרצות הכלכלית, הפיחות וההתפרצות החברתית, והעם כולו יצא לרחובות בהתפרצויות של שימחה נוסח חדוות תוס'מלחמת-ששת הימים, שיחרור חטופי אנטבה, ניצחונות מכבי תל-אביב.

אין זה סוד, שכחברה הישראלית פועלים בחות קוטביים, התורמים כל מתח אפשרי לאורח-החיים האינטנסיבי השורר בארץ, אורח-חיים שאין דומה לו בעולם.

למרות שאבי הפסיכואנליזה, זיגמונד פרויד (1856 - 1939), היה יהודי, אין החברה הישראלית מתייחסת ברצינות למדע זה, ונחשבת אחת מהמדינות המפגרות בעולם-המערבי בפתיחותה לפסיכולוגיה. למרות מיקבץ המתחים הנפשיים המאפייין חברה זו, שיא האטימות החברתית לנושא זה הופגן לפני כמה שבועות, כאשר במיסגרת קיצוצים בתקציבי המשלה בוטלו כמעט לחלוטין שירותי רפואת-הנפש, המערכת המצומצמת של רפואת-הנפש, שכלל את הוקמה במשך עשרות שנים, הולכת ומתפוררת ונגר ענינו.

באחרונה ראוור כמה סיפרי פסיכולוגיה, יובם בתרגום. נמר של נייר סוקר ספרים אלה, יעמוד על אפשרויות השפעתם של הנפש הישראלית.

פראנקל

אם היה ספר שהשפיע בעשור האחרון על אנשים צעירים בישראל, היה זה סיפרו של ויקטור פראנקל האדם מחפש משמעות (1), ספר המתאר בצורה פסיכולוגית אכזיסטנט-ציאליסטית את כוח העמידה של מחברו במחנה-ריכוז נאצי. הספר עולה בערכו לעין ערוך על יצירות המאוכזים-יהודי נוסח אלי ויזל ושאר השואנים.

באחרונה ראוור ספר נוסף של ויקטור פראנקל, תחת הכותרת הצעקה הלא-נשמעת למשמעות (**), שבו ממשיך פראנקל בהצגת הלוגותרפיה - או במילים אחרות: תרפיה מכוח המשמעות - תוך שהוא בוחן את משמעויות החיים ברמותיהם השונות.

הצעקה הלא-נשמעת למשמעות מנתח באזעקה פראנקל - האדם מחפש משמעות; הוצאת דביר.

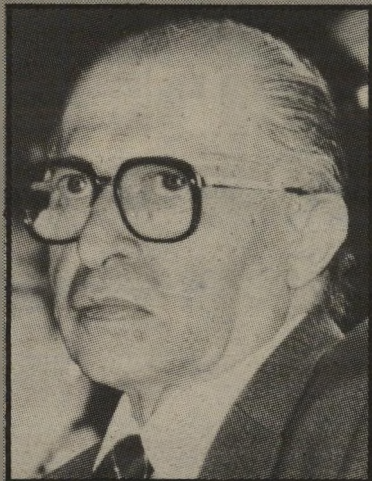
החוויה הישראלית

הטאבו של השליטים

המצב הנריד שאלי נקלע ראש-משלת ישראל לשעבר מנחם בגין, מצב שאובחן בידי פסיכיאטרים כדיכאון פסיכוטי, רחוק מלהיות מנותק מהחוויה הישראלית, על מאבוי הנפש שלה.

קיים דימוי לא-מבוטל בין המצב שאלי הגיע מנחם בגין, וקשר תגומלין בין עמים פרימיטיביים ומנהיגיהם, שאלי מתייחס זיגמונד פרויד כסיפרו טוטם וטאבו.

העם הזה לא היה נזקק, בתוקף חולשתו הנפשית הפרימיטיבית הגנטית שלו לאותו כחי

ראש ממשלה (מול) בגין הסתגרות מפני העם

קמרים פילאי ומסוכן, ששליטים פסיכיים נשאים בשורביטם... פרויד, הבוחן תגובות אלה בעמים הפרי-מיטביים, לא לקח כנראה בחשבון את הסחף העלול לחול בעם מודרני, הגולש בהדרגה לפרימיטיביות. אבל המאפיינים הינם אותם המאפיינים. בלא מעט וילוזל מגיד פרויד את אותו אבטיפוס של מנהיג: לכשנדרק, דריה אדם המפלט מלבו של העולם; עמו חייב לו תודה לא על הנשם בלבו ועל אהדה-שמש, שמצמח תגובת האדמה...

הסתגרותו של מנחם בגין, מתוצאה ממפולת מילחמת-הלבנון, וניפוז כל חלומות הגדלות שלו אל כתלי מותם של יותר מחמש מאות צעירים, הן שהליכי אותו לאותה עמדת ניתוק מוחלט והסתגרות מפני העם.

העם הזה, שקידש ברובו את בגין, בתערובת של אל מושיע ומגן, אב רחום ושאר כינויים, נותר יתום.

• ברנו בטלהיים - קיסמן של אגדות; עברית: נורית שליפמן; הוצאת רשפים; 255 עמודים (כריכה רכה).